

ge og borgerlige monumenter. Fra det 17. århundrede bliver materialet mere fyldestgørende, til man omkring 18. århundredes start befinder sig midt i en blomstringsperiode af høj kunstnerisk kvalitet, præget af navne som Francesco Quadri, Domenico Carbonetti, Carlo Enrico Brenno og Carlo Staffieri. Især forekommer behandlingen af ikke længere eksisterende, men kunstnerisk centrale værker som Hirschholm Slot og det første Christiansborg særdeles værdifulde for en forståelse af disse monumenters samlede kunstneriske program og deres betydning i samtiden. Her slutter den kronologiske gennemgang, mens katalogen viser, at planerne havde omfattet flere monumenter fra det rige 18. århundrede.

Wivan Munk-Jørgensen

Danmarks Kirker. Ribe amt, hefte 27.
(Nationalmuseet/Poul Kristensens Forlag, 1993). 132 s.

Heftet blev, ved en ekspeditionsfejl, ikke omtalt i anmeldelsen i *Historie* 1995, 2. Men selvfølgelig bør det nævnes, at også de fire kirker i Lindknud, Brørup, Holsted og Føvling samt de moderne kirker Hovborg, Johanneskirken i Brørup og Skt. Peders i Holsted er kommet i kirkeværket. Anmelderen vil som sædvanlig hefte sig ved den største og kønneste af middelalderkirkerne, Føvling. Det er karakteristisk, at Føvling i kirkelisten i Ribe Oldemoder fra midten af 1300'erne er ansat højere end de andre kirker. Den hører til de bedst bevarede af de jyske granitkirker, og skibets oprindelige tagværk er fra tømmer fældet ca. 1203. Indvendig har kirken præg af landlig senbarok. Interessant er en gravsten fra 1200-1250 på latin, men i runeskrift, over Esbern Langsum. Langsum er et navn, som netop optræder i det 13. århundrede i Ribe stift, men som fornavn.

Erik Ulsig

HISTORIEVIDENSKAB

Bernard Eric Jensen: *Historiedidaktiske Sonderinger*. Bind I. (Institut for historie og samfundsfag, Danmarks Lærerhøjskole, 1994). 206 s., 100 kr. + forsendelse.

Bernard Eric Jensen har i dette første bind af sine sonderinger samlet en række artikler, der i perioden 1985 til 1993 har været publiceret i forskellige antologier og tidsskrifter, og forsynet dem med en nyskrevet indledning. Målgruppen må vel i sagens natur primært være folkeskolens historielærere, men bogens ærinde og indhold synes i høj grad at måtte påkalde sig videnskabsfagets opmærksomhed.

Bogen falder i to dele. 2. del, »Med Europa som ramme«, indeholder tre artikler om dansk historievidenskab i et europæisk perspektiv. Denne del vil nok være den, som videnskabsfagets historikere vil have mest umiddelbar gavn af at læse, idet Bernard Eric Jensen her udfører flere pionerarbejder inden for de seneste års historiografi, hvorom man ikke kan finde analyser andre steder. Dommen er mest negativ, men absolut hverken uvedkommende eller malplaceret. Bernard Eric Jensen analyserer danske europahistorier fra Gustav Bang til Søren Mørch, hvor han finder lige så megen kontinuitet i eurocentristisk henseende, som man kunne forvente, og

kritiserer det fælles EU-støttede historikerprojekt *Europaernes historie* for at være udemokratisk og tendentiøst.

Bernard Eric Jensen går videre med en kritik af dansk historievidenskabs redelighed og kedelighed, der udspringer af dens normer, som modarbejder eller blokerer for produktionen af en eksperimenterende, syntese- og debatorienteret historieforskning (s. 165). Og han slutter af med »Europa som historiebevidsthed«, der analyserer en række nye fremstillinger af Europa ud fra betragtninger over, hvorledes fortidstolkning, samtidforståelse og fremtidsforventning – et helt centralt begrebssæt i bogen – er indlejret i disse og virker frugtbargørende i forhold til den rene fortidsbetragtning. Historiens funktionalisering, dvs. sammenkædningen af disse tre elementer, giver den historiske forskning dens værdi ved at opstille scenarier – kvalificerede gæt – for en mulig fremtid, et handlingspotentiale og et handlingsrum. Dette er for Bernard Eric Jensen kendetegnet for god historisk analyse og den åbenhed, den udviser i forhold til fremtidens mulige retninger, det kvalitative tegn, der adskiller de vellykkede fra de utilfredsstillende forsøg herpå.

I. del, »Hen imod et historiedidaktisk paradigmeskift«, indeholder ligeledes tre artikler, der tilsammen udgør et forsøg på at udstikke rammerne for en ny historiedidaktik. I I. dels første artikel, »'Historiebevidsthed' og 'historisk bevidsthed'. Nye modeord eller tiltrængt reform?« beskrives de konsekvenser, det har fået for historiedidaktikken, at historiebevidsthed og historisk bevidsthed i løbet af 1980'erne er blevet gjort til historiedidaktikkens nye omdrejningspunkt. Installeringsen af bevidsthedskategorien har først og fremmest betydet, at vægten i historie som undervisningsfag lægges på dets dannelsesfunktion. Forholdet mellem positive kundskaber og dannelse burde vel der-

for være et helt centralt problemfelt, men det er det ikke. Her defineres de to elementer blot, og nærmest som modsætninger: »Alle er enige om, at 'historiebevidsthed' og 'historisk bevidsthed' er noget andet og mere end historisk viden eller kundskab. Det er ikke alene en form for erkendelse, men indbefatter tilføjede former for menneskelig identitet. Der indgår således en personlig-eksistentiel dimension i enhver historiebevidsthed... Og derfor fremhæves det også ofte, at dannelse af 'historisk bevidsthed' fordrer oplevelse og indlevelse, medleven og engagement« (s. 39).

Dette sidste kan vel ingen være uenig i. Mere kontroversielt vil det måske fremstå, at frigørelsen af dannelsen af historisk bevidsthed fra en positiv kundskabsbasis, dvs. en mere eller mindre direkte basis i videnskabsfaget historie, konsekvent og konsistent benyttes til at omdefinere disciplinen historiedidaktik. Fra at være et spørgsmål om, hvorledes de videnskabelige resultater bedst kan formidles til folkeskolens målgrupper – altså en fagdidaktik, der er en underordnet hjælpedisciplin i forhold til videnskabsfaget – overvindes denne fiksering, dels ved at gøre alle kanaler for historisk bevidsthedsdannelse – i og uden for skolen – til didaktikkens genstandsområde, dels ved at sætte fiktionen i videnskabens sted som kernen, hvoraf historisk bevidsthed bedst dannes (s. 52).

Historiedidaktikkens omdefinering og selvstændiggørelse i forhold til videnskabsfaget og distanceringen af historieformidlingen og dannelsen af historisk bevidsthed i skolen fra videnskabsfaget føres ind til benet i sonderingernes hovedartikel, »Historie i og uden for skolen. Findes her et historiedidaktisk paradigmeskift?«

Man behøver ikke at læse langt ind i denne artikel, førend den negative sprogbrug viser den yderst negative holdning til historievidenskaben. Det

vokabular, Bernard Eric Jensen tager i anvendelse for at beskrive den didaktik, der ser det som sit mål at sondere mulighederne for at formidle historieforskningens resultater i folkeskolen, omfatter de fleste af tidens i uddannelsesmæssig og pædagogisk sammenhæng mest negativt ladede termer: effektivitet, hurtighed, een-vejs-kommunikation, elite, ekspertviden, ikke-specialister uden indflydelse, dvs. skolens historielærere og elever, etc. Artiklen indeholder mange andre interessante overvejelser end dette ene element, men her vil jeg lade det blive ved en kommentar til den måde, hvorpå videnskabsfaget opfattes, og de konsekvenser, det får for historiedidaktikken og historieundervisningen i folkeskolen.

Videnskabsfaget opfattes først og fremmest som elitært. Hvad der nærmere skal forstås ved begrebet defineres ikke, men elitært skal, så vidt jeg kan se, forstås i modsætning til demokratisk. Fagdidaktikken, hvis mål det som nævnt er at sondere mulighederne for at formidle videnskabelige resultater til folkeskolens målgrupper på en meningsfuld måde, er således at forstå som en fødselshjælper for den nedsivning, der sker fra eliten til folket. Der er tale om en een-vejs-kommunikation, hvor videnskabsdyrkerne definerer, hvorledes historien skal anskues uafhængigt af ikke-specialisternes krav eller behov. Ikke-specialisterne er på deres side passive modtagere af den nedsivende positive kundskab. Der er således tale om en disciplinering af folket i videnskabsfagets definitive billede af historien, der ikke danner historisk bevidsthed, dvs. ikke fremmer eller har betydning for, hvorledes børn tænker om samfundsudviklingen og deres egen rolle i forhold til denne forandringsproces. Grunden er, at »Megen af den erkendelse, faghistorikere producerede, fremstod som ret 'meningsløs' for ikke-fagfolk... konse-

kvensen er klar: skolefaget 'historie' må da frigøre sig fra videnskabsfagets åg. Og hermed er der markeret et klart brud med nedsivningstænkningen« (s. 76). Derfor må de videnskabsbaserede, meningsløse tekster vige pladsen for fiktionen, der er et meget bedre middel til at danne historisk bevidsthed med, fordi man ved hjælp af fiktionen kan forbinde fortidstolkning, samtidsforståelse og fremtidsforventning – at tænke samfundsudviklingen og opstille et handlingsrum og give et handlingspotentiale. Som alternativ til nedsivningen opstilles en ikke-elitær selvforvaltningsteori om dannelsen af historiske bevidsthed fra mange kilder – skolefaget historie, faghistorien, folkelige bevægelser, historisk fiktion, hvor eleven selv aktivt er deltager.

Det er selvfølgelig et problem for en videnskabsudøver at blive hægtet af formidlingen af historie i samfundet i almindelighed og i skolen i særdeleshed som meningsløs. Det fremgår, at dette netop adskiller dansk og tysk historiedidaktik. I Tyskland fremstår videnskabsfaget og dets resultater således ikke som meningsløse, hvorfor den samme vending i tysk historiedidaktik mod begrebet historisk bevidsthed ikke har fået de her skitserede konsekvenser. En af grundene er, tror jeg, at man arbejder med to forskellige 'subjekttopfattelser'. I dansk sammenhæng opfattes subjektet som passivt, når talen er om den traditionelle videnskabsbaserede formidling, men aktivt i den romanbaserede. Men hvorfor egentlig?

At romanen pr. definition skulle have mere mening og identitetsskabende effekt end historiske fremstillinger baseret på positiv 'viden', er mig ikke så indlysende, at det kan tages som en blot og bar præmis, som det sker her. Og det bliver endnu mindre overbevisende, når præmissen for denne dannelseseffekt er en anden subjekttopfattelse – den aktive

elev – end den, der ligger til grund for at afvise videnskabsfagets formidling som meningsløs – den passive, alene eenvejs-kommunikation-modtagende elev. For mig at se giver denne modstilling af roman og historievidenskabsbaseret fremstilling ikke samme selvindlysende mening som for Bernard Eric Jensen. Og er overflytningen af basis fra videnskabsfaget til romanen ikke blot en anden form for disciplinering og et skifte fra en videnskabsproducerende elite til en romanproducerende? Valget afhænger selvfølgelig af, om man bedømmer videnskabsfaget som meningsløst. Det gør jeg ikke. Og grunden er, at jeg har større tiltro til videnskaben end til de folkelige bevægelser, romaner, etc., og jeg finder Bernard Eric Jensens sammenstilling af historievidenskab, elite og udemokratisk holdning dybt uretfærdig. Her må jeg tage videnskabens side, for systematik, metodiskhed, empiri og kritik. Det historiske element i dannelsen og dannelsen af historisk bevidsthed kan ikke tænkes uafhængigt af dets positive kundskabsindhold, og jeg kan ikke se – trods videnskabens utallige mangler – noget alternativ til den videnskabelige basis for undervisningsmaterialernes udarbejdelse. Det udelukker selvfølgelig ikke andre kanaler for dannelsen af historisk bevidsthed, lige så

lidt som den vil være det definitive indlæg i det enkelte menneskes dannelse af historisk bevidsthed, men blot et indlæg, som den enkelte må forvalte, som han vil i samspil med alle de andre kanaler, som ingen er herre over. Hvorledes videnskabsfaget formidles i skolerne, vil således stadig være et problem for en historiedidaktik, men altså ud fra den forudsætning, at videnskabsfagets erkendelser ikke anskues som meningsløse.

I afslutningen af artiklen bløder Bernard Eric Jensen noget op for den udgrænsning af videnskaben, som han indtil da har fremstillet, dog mest ved at referere andre, men uden at forlade den videnskabskritiske holdning. Han afviser således en total udgrænsning af videnskabelementer fra folkeskolens undervisning på den ene side og en ren populistisk eller folkelig historiedidaktik på den anden, en linie der følges i 1. dels sidste artikel, »Historiedidaktik. Hvad er det?« Der er altså flere nuancer i den argumentation, som kommer til udtryk i bogen end den blotte afvisning af videnskaben.

Bernard Eric Jensen har i sine sonderinger samlet en yderst stimulerende og kritisk antologi, der bør få en stor kreds af læsere – og kritikere!

Claus Møller Jørgensen

SLESVIG OG HOLSTEN

Henning B. Mathiesen: *Hertugens Folk. Den politiske, økonomiske og sociale udvikling for landbrugerne under Rønhave og Sønderborg Ladegård i tiden inden udskiftningen.* (Studier, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, Nr. 7). (Historisk Samfund for Sønderjylland, 1992). 178 s.

Med nærværende fremstilling af et sønderjysk gods og dets underliggende bønders vilkår i tidsperioden fra ca. 1640 til 1780 kobler forfatteren udviklingen i sønderjysk landbrugshistorie sammen med den kongerigske, idet han overbevisende anfører, at netop undersøgelsesområdet er repræsentativt for den mindre del af hertugdømmet Sles-